

การสร้างสรรคานาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย¹

The Creation of a Dance from Sukhothai Historical Park's Site-Specific

อุบลวรรณ โตอวยพร² และนราพงษ์ จรัสศรี³

Ubonwan To-uaiporn⁴ and Naraphong Charassri⁵

(Received: 14 February 2023; Revised: 23 April 2023; Accepted: 23 May 2023)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรคานาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ สื่อสารสนเทศ การสังเกตการณ์ การสัมมนา ประสพการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัย และเกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏยศิลป์ นำข้อมูลมาตรวจสอบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรคผลงานนาฏยศิลป์ตามกระบวนการที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างสรรคานาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) พื้นที่ในการแสดง คือ วัดช้างล้อม ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 2) บทการแสดง แบ่งออกเป็น 5 องค์ 3) ลีลาการเคลื่อนไหวแสดงออกผ่านลีลาการเคลื่อนไหวที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (Everyday Movement) และการด้นสด (Improvisation) 4) นักแสดงเป็นผู้ที่มีทักษะนาฏศิลป์ไทยและนาฏยศิลป์ร่วมสมัย 5) เครื่องแต่งกาย มีรูปแบบที่เรียบง่าย กลมกลืนกับพื้นที่ และไม่เจาะจงเพศ 6) เสียงประกอบการแสดง ได้แก่ เสียงธรรมชาติ และดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ และ 7) แสง ใช้แสงธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังหาแนวคิดที่ได้หลังการแสดงที่ต้องคำนึงถึงทั้งสิ้น 5 ประการ ได้แก่ 1) สถานที่และโบราณสถาน ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 2) ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏยศิลป์ 3) การออกแบบพื้นที่ 4) ความเรียบง่ายตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ และ 5) แนวคิดทฤษฎีทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ผลของการวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจศึกษาการสร้างสรรคานาฏยศิลป์เฉพาะที่ในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: การสร้างสรรคานาฏยศิลป์ การแสดงเฉพาะที่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การสร้างสรรคานาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ ศาสตราจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ Doctoral Degree Student, Doctor of Fine and Applied Arts Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

⁵ Professor Dr., Doctor of Fine and Applied Arts Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

Abstract

This research article aims to explore the form and concept retrieved from the creation of a dance from Sukhothai Historical Park's site specific. The research employs the mixed-method research methodology consisting of a qualitative research and creative research, of which data was collected from academic documents, interviews, information media, observation, seminars, the researcher's own experiences, and artist standard criteria.

The result shows that the style of the creation of a dance consists of 7 elements in the performance which are 1) the performing area is Wat Chang Lom in Sukhothai Historical Park 's area, 2) the script is separated into 5 acts, 3) the movements are expressed through everyday movement and improvisation, 4) the researcher selects actors with Thai traditional dance and modern dance's skills, 5) the costumes focus on simplicity in shape and color that harmonize with Sukhothai Historical Park's characters and in unisex style of fashion design, 6) sounds used in the performance are silence and new composition, and 7) the light accompanied the performance is used day light. The concept gained from the creation of this dance emphasizes 5 significant issues: 1) Sukhothai Historical Park's site-specific, 2) creativity in dance, 3) performing space organization, 4) simplicity as in post-modern dance concepts, and 5) fine art and architecture theories. This result of the creation of a dance can be a guideline for those who will create dance in the field of site-specific in the future.

Keywords: Creation of a dance, Site-specific dance, Sukhothai Historical Park

บทนำ

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตั้งอยู่ที่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของราชธานีสุโขทัย มีโบราณสถานที่มีความสำคัญ เช่น เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม ภายในวัดมหาธาตุ เจดีย์ช้างล้อม ณ วัดช้างล้อม และมณฑปวัดศรีชุม เป็นต้น ล้วนเป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสุโขทัย ทำให้ผู้วิจัยมีความประทับใจในสถาปัตยกรรม และโบราณสถาน ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ. 2534 (กรมศิลปากร, 2561, หน้า 4) ซึ่งผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์ในการเป็นผู้ช่วยวิทยากรในการอบรมเชิงปฏิบัติการการออกแบบการแสดงเฉพาะที่ให้แก่นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนคร ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา

ที่ผ่านมา การแสดงกับโบราณสถานในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่เป็นสำคัญ ยังไม่ปรากฏการสร้างสรรคสำหรับการแสดงเฉพาะที่ (Site-specific Dance) ซึ่งการแสดงเฉพาะที่ เป็นการแสดงที่จัดขึ้นในพื้นที่ที่มีความเฉพาะ มีการคำนึงถึงองค์ประกอบของสถานที่ และการใช้พื้นที่เป็นสำคัญ เป็นหนึ่งในรูปแบบของการเต้นในยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modern Dance) ที่ศิลปินต้องการนำเสนอพื้นที่การแสดงที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น พื้นที่โรงละคร จึงพยายาม

แสวงหาพื้นที่ในการแสดงที่คาดไม่ถึง (Kloetzel & Pavlik, 2011, xiii) นอกจากนี้ยังไม่มีกรเขียนกระบวนการออกแบบการแสดงเฉพาะที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ทั้งยังไม่เคยปรากฏเนื้อหาที่มีแกนหลักของการนำเสนอการแสดงกับสถานที่ ประกอบกับองค์ความรู้เรื่องการสร้างสรรค์การแสดงเฉพาะที่ในประเทศไทยมีจำนวนน้อย จึงควรศึกษาการสร้างสรรคงานในรูปแบบของการแสดงเฉพาะที่ เพื่อบันทึกและนำเสนอกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อเป็นตัวอย่างในการพัฒนาต่อยอด นาฏยศิลป์เป็นศาสตร์ที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ ศิลานาฏยศิลป์สามารถเคลื่อนไหวและนำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงกับพื้นที่โบราณสถานได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจในการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์นาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ที่นำเสนอรูปแบบและรูปร่างของโบราณสถานเป็นสำคัญ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความวิจัยฉบับนี้จะเป็นตัวอย่างสำหรับผู้สร้างสรรค์ในอนาคต ที่จะนำไปต่อยอดในการสร้างสรรค์การแสดงเฉพาะที่ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

บทความเรื่อง การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อหารูปแบบการสร้างสรรคนาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. เพื่อหาแนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรคนาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ประวัตินาฏยศิลป์สุโขทัย

ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

บทความนี้เป็นงานวิจัยที่ผสมผสานระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยแบบทดลองสร้างสรรค์ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ งานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ศึกษาผลงานสร้างสรรค์จากศิลปินต้นแบบ ผ่านสื่อสารสนเทศในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยศึกษากระบวนการสร้างสรรค์และวิธีการนำเสนอผลงาน เนื่องจากเอกสารทางด้านนี้มีจำนวนน้อยจึงมีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นข้อมูลปฐมภูมิ โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ด้วยคำถามเชิงลึก คำถามปลายเปิด ซึ่งผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานสร้างสรรค์ทางนาฏยศิลป์ ผู้มีประสบการณ์การออกแบบศิลปะเฉพาะที่ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ไทย นาฏยศิลป์ร่วมสมัย ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นต้น การสัมภาษณ์ทางด้านนาฏยศิลป์ การสังเกตการณ์ การลงพื้นที่ภาคสนาม รวมถึงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัย เพื่อนำมารวบรวมข้อมูลแล้วนำมาทดลองสร้างสรรค์จำนวน 5 ครั้ง เพื่อพัฒนาหารูปแบบการแสดงและวิเคราะห์หาแนวคิดที่ได้หลังการสร้างสรรคผลงาน ทั้งนี้

ได้ใช้เกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์ จำนวน 12 ข้อ ได้แก่ 1) การมีจิตวิญญาณในความเป็นศิลปิน 2) การมีประสบการณ์การเรียนรู้และการทำงาน 3) การมีความสามารถที่หลากหลาย 4) ความเป็นผู้นำและผู้บุกเบิก 5) การมีปรัชญาในการทำงาน 6) มีความคิดสร้างสรรค์ 7) ความมีรสนิยม 8) การถ่ายทอดองค์ความรู้ 9) การเป็นผู้หยายาก 10) การมีจรรยาบรรณ 11) การมีความหลงใหล และ 12) ความทันสมัย (วิชชุตา วุฒาทิตย์, เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์, ม.ป.ป.) มาเป็นมาตรฐานในการวิจัยและใช้ในการอภิปรายผล

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นผลงานสร้างสรรค์ 2) ขั้นตอนการออกแบบการแสดง คือ การทดลองออกแบบองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ พื้นที่ในการแสดง มุมมองที่ต้องการนำเสนอ บทการแสดง ลีลานาฏศิลป์ การคัดเลือกนักแสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรีประกอบการแสดง แสงประกอบการแสดง การทดลอง การฝึกซ้อม การแสดงจริง และ 3) การบันทึกการแสดงและการตัดต่อวีดิทัศน์ และขั้นตอนการนำเสนอผลงาน คือ การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์การแสดงเฉพาะที่ในรูปแบบวีดิทัศน์บันทึกการแสดงต่อคณะกรรมการและสาธารณชน

ขอบเขตและข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้วิจัยศึกษาประวัติศาสตร์ของสถานที่สุโขทัย และศึกษาผลงานตัวอย่าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่การแสดงแสงเสียงในพื้นที่โบราณสถานเริ่มเป็นที่นิยมในประเทศไทย จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) ผู้วิจัยตั้งเป้าหมายสร้างสรรค์นาฏศิลป์เฉพาะที่ ณ วัดช้างล้อม ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อศิลปะเท่านั้น โดยผู้วิจัยให้ความสำคัญกับรูปทรงของสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างที่มีความเฉพาะเป็นส่วนสำคัญในการออกแบบ โดยใช้หลักการเคลื่อนไหวร่างกายตามลีลานาฏศิลป์ เป็นเครื่องมือในการนำเสนอพื้นที่ว่างของโบราณสถานผ่านการสร้างสรรค์ของผู้วิจัย โดยนำเสนอในรูปแบบวีดิทัศน์บันทึกการแสดงที่มีความยาวไม่ต่ำกว่า 60 นาที

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยสามารถอธิบายผลการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อันประกอบไปด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ การออกแบบพื้นที่การแสดง บทการแสดง การเลือกมุมมองที่ใช้ในการนำเสนอ ศิลานาฏศิลป์ การคัดเลือกนักแสดง เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง เพลงและดนตรีประกอบการแสดง และการออกแบบแสง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 พื้นที่การแสดง

ผู้วิจัยใช้พื้นที่วัดช้างล้อม ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (กรมศิลปากร, 2561, หน้า 199) เป็นพื้นที่ในการสร้างสรรค์การแสดง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังไม่เคยมีใครจัดการแสดงมาก่อน ทั้งยังมีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของสุโขทัย ได้แก่ เจดีย์ทรงช้างล้อม มีระเบียงคดลักษณะที่เป็นโค้งทางเดิน และวิหารโถง ซึ่งรูปแบบและรูปทรงของสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นสุโขทัย สถาปัตยกรรมแต่ละส่วนมีพื้นที่ว่าง (Space) ที่มีความหลากหลาย เหมาะแก่การออกแบบการเคลื่อนไหว ด้วยท่าทางลักษณะต่าง ๆ

การใช้พื้นที่ในการสร้างสรรค์การแสดงในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงลักษณะของสถาปัตยกรรม พื้นที่ว่างรูปตั้ง (Vertical Line) และแนวระนาบของสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ โดยมีข้อมูลเฉพาะของพื้นที่เป็นข้อมูลประกอบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์

ดังที่ วิคตอเรีย ฮันเตอร์ (Victoria Hunter) ได้กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ การแสดง และการสังเกตการณ์ ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์ “พื้นที่” ขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่กระบวนการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ดำรงอยู่ ณ ขณะใดขณะหนึ่ง แต่นำมิติใหม่มาสู่สถาปัตยกรรมนั้น (Hunter, 2015, p. 46)

ภาพที่ 1 ผังวัดช้างล้อม

ที่มา: กรมศิลปากร (2561, หน้า 199)

1.2 บทการแสดง

บทการแสดงแบ่งออกเป็น 5 องก์ ได้แก่

องก์ที่ 1 อารัมภบท (Overture) คือ การเปิดการแสดง นำเสนอให้เห็นถึงบรรยากาศ รายละเอียดต่าง ๆ ของบริเวณวัดช้างล้อมในการแสดงเฉพาะที่ สิ่งสำคัญที่นอกเหนือจากการแสดง คือการที่ผู้ชมได้สัมผัสบรรยากาศ สี เสียง แสง พื้นผิว ของสถานที่นั้น ๆ ไปพร้อมกับการแสดง แต่เนื่องจากการแสดงดังกล่าวนำเสนอในรูปแบบของวิดีโอ จึงมีการเพิ่มรายละเอียดในส่วนนี้เพื่อนำเสนอให้กับผู้ชมได้รับรู้

องก์ที่ 2 สำรวจ (Explore) คือ การสำรวจพื้นที่ว่าง หลับ มุม ต่าง ๆ มุมมอง รูปตั้งของสถาปัตยกรรม นำเสนอผ่านพื้นที่ระเียบงคตที่มีความตรงยาวเป็นเส้นตรงที่ให้ความรู้สึกมุมมองภาพเชิงลึกที่แทนความหมายของการค้นหา

ภาพที่ 2 องก์ที่ 2 การสำรวจ (Explore)

ที่มา: คณาธิป จุลสำลี (2566)

องก์ที่ 3 ประทับใจ (Impress) คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการสำรวจพื้นที่ การทำความรู้จักกับพื้นที่แล้วเกิดการซึมซับ (Absorb) พื้นที่ ความประทับใจ ความอิมเมจ โดยใช้เจดีย์ทรงช้างล้อมเป็นฉากหลัง สื่อถึงสัญลักษณ์ของการค้าพระพุทธศาสนาและความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาของชาวสุโขทัย โดยใช้การเคลื่อนไหวที่ช้าสลับการหยุดนิ่งเพื่อซึมซับและผสมผสานกลมกลืนกับพื้นที่

ภาพที่ 3 องค์ที่ 3 ความประทับใจ (Impress)

ที่มา: คณาธิป จุลสำลี (2566)

องค์ที่ 4 แสดงออก (Express) คือ การแสดงออกซึ่งความรู้สึกอันเต็มใจ ประทับใจ โดยใช้ลีลาทางนาฏยศิลป์เชื่อมชนกับพื้นที่ เต็มเต็มพื้นที่ว่างให้เกิดความน่าสนใจของพื้นที่ทางการแสดง โดยใช้ลีลานาฏยศิลป์เคลื่อนไหวผ่านพื้นที่บริเวณวิหารที่มีเสาเรียงรายและช่องว่างของพื้นที่ทั้งแนวตั้งและแนวราบผ่านแสงเงาที่ตกกระทบลงบนพื้นผิวของวิหาร

ภาพที่ 4 องค์ที่ 4 การแสดงออก (Express)

ที่มา: คณาธิป จุลสำลี (2566)

องค์ที่ 5 บทสรุป (Conclusion) คือ การนำเสนอภาพรวมของกลุ่มสถาปัตยกรรมภายในบริเวณวัดช้างล้อมที่เชื่อมต่อกัน ประกอบไปด้วย วิหาร ระเบียงคด และเจดีย์ โดยใช้ลีลาทางนาฏยศิลป์นำเสนอและเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ สุดท้ายเมื่อการเคลื่อนไหวทางนาฏยศิลป์หายไป เหลือเพียงพื้นที่โบราณสถานไว้ดังเดิม แต่ประสบการณ์การรับรู้ของผู้ชมจะเปลี่ยนไป

ภาพที่ 5 องค์ที่ 5 บทสรุป (Conclusion)

ที่มา: คณาธิป จุลสำลี (2566)

1.3 ลีลา นาฏยศิลป์

ผู้วิจัยออกแบบลีลา นาฏยศิลป์ โดยใช้รูปแบบการเต้นหลังสมัยใหม่ (Post Modern Dance) คือ ใช้ลีลาการเคลื่อนไหวแบบเรียบง่าย เช่น ทำทางในชีวิตประจำวัน (Everyday Movement) ประกอบกับการด้นสด (Improvisation) ที่กำกับไว้ด้วยการจัดองค์ประกอบ (Composition) โดยเลือกใช้ทำทางที่สอดคล้องกับพื้นที่

1.4 นักแสดง

ผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดงทั้งสิ้นจำนวน 10 คน โดยไม่ระบุเพศและไม่จำกัดส่วนสูงของนักแสดง เพราะนักแสดงเป็นสื่อสำคัญในการเผยให้เห็นพื้นที่ว่าง ซอก หลืบ มุม การหายไปและการปรากฏอยู่ของพื้นที่ที่มีเสาสสูงต่ำไม่เท่ากัน ทั้งนี้การคัดเลือกนักแสดงที่มีทักษะนาฏยศิลป์ไทยและนาฏยศิลป์ร่วมสมัย จะสามารถตอบสนองกับการสร้างสรรค์งานของผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

1.5 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง

เครื่องแต่งกายถูกออกแบบให้มีความกลมกลืน (Harmony) กับพื้นที่ และไม่ระบุเพศ (Unisex) ซึ่งมีรูปแบบเป็นเสื้อคอกลมไม่มีแขนและกางเกงทรงขาช้าง (Elephant Pants) อ้างอิงจากรูปปั้นช้างที่ประดิษฐานโดยรอบเจดีย์ เครื่องแต่งกายมีสีเดียวกันทั้งหมด สีของชุดมีที่มาจากสีของโบราณสถานที่มีทั้งสีน้ำตาลอ่อนและสีน้ำตาลเข้ม เนื้อผ้าเป็นผ้าลินินซึ่งเป็นเส้นใยธรรมชาติที่มีลักษณะด้านและขรุขระสอดคล้องกับผิวสัมผัส (Texture) ของโบราณสถาน

ภาพที่ 6 รูปแบบเครื่องแต่งกายที่ประกอบไปด้วยสีน้ำตาลอ่อนและสีน้ำตาลเข้ม
ที่มา: อุบลวรรณ ไตอวยพร (2566)

1.6 เสียงและดนตรีประกอบการแสดง

เสียงประกอบการแสดงใช้เสียงธรรมชาติที่ปรากฏในบริเวณวัดช้างล้อม เช่น เสียงลมพัด เสียงใบไม้ไหว เสียงนก เสียงแมลง เป็นพื้นหลัง (Background) ประกอบเข้ากับเสียงดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ตามบทบาทการแสดงและข้อมูลของพื้นที่

1.7 แสงประกอบการแสดง

ผู้วิจัยใช้แสงธรรมชาติในแต่ละช่วงเวลาของวัน เรียงตามบทบาทแสดงองค์ 2-5 ได้แก่ บ่าย เย็น เช้า สาย เพื่อให้อารมณ์ความรู้สึกของแสงสอดคล้องกับเนื้อหาของบทบาทแสดงในแต่ละองค์และสัมพันธ์กับพื้นที่แต่ละส่วน โดยมีรายละเอียด คือ องค์ที่ 1 แสงพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของการนำเสนอบรรยากาศโดยรอบบริเวณวัดช้างล้อม โดยนำเสนอในรูปแบบของการบันทึกวิดีโอแบบเร่งเวลา (Time Lapse) องค์ที่ 2 แสงในช่วงเวลาบ่ายที่สามารถเผยให้เห็นพื้นผิวและลักษณะของพื้นผิว (Texture) ของโบราณสถานได้อย่างชัดเจนเพื่อสื่อถึงการสำรวจ องค์ที่ 3 ใช้แสงเวลาเย็นที่ส่องกระทบลงบนองค์เจดีย์ทำให้เป็นสีทองสื่อถึงความความซึ้งและศรัทธา องค์ที่ 4 ใช้แสงเวลาเช้าส่องเข้ามาทางบริเวณหน้าวิหารทำให้เห็นแสงเงาของเสาวิหารที่ตกกระทบลงบนพื้น นำเสนอถึงการแสดงออกของการกระจายออกในทุกทิศทุกทาง และ องค์ที่ 5 แสงเวลาสายเป็นแสงที่อึมและมีความเข้ม เพื่อนำเสนอมิติของพื้นที่ว่างและรูปทรงของกลุ่มสถาปัตยกรรมอย่างชัดเจน

2. แนวคิดที่ได้หลังจากการสร้างสรรค์

ในระหว่างที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์งาน มีเนื้อหาที่ผู้สร้างสรรค์งานต้องคำนึงถึงหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างสรรค์งานดังต่อไปนี้

2.1 สถานที่และโบราณสถานภายในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

สถานที่ที่เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงในการแสดงเฉพาะที่ ซึ่งสถานที่ควรถูกนำเสนอส่วนต่าง ๆ ของสถาปัตยกรรมอย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือนรูปแบบและความสำคัญ นราพงษ์ จรัสศรี ได้กล่าวไว้ว่า “การใช้นาฏยศิลป์มาสนับสนุน ให้เห็นรูปแบบของสถาปัตยกรรม อันรวมไปถึงทฤษฎี หรือแนวคิดของการออกแบบพื้นที่ และสื่อสารให้เข้าใจบริบทของการออกแบบสถานที่ และสามารถสื่อสารทฤษฎี เป็นงานวิชาการที่สื่อสารสิ่งที่ซ่อนอยู่ในงานสถาปัตยกรรมที่ลึกซึ้งมากกว่าภาพที่เห็น” (นราพงษ์ จรัสศรี, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2565) ในการวิจัยครั้งนี้ การคำนึงถึงสถานที่ถูกสะท้อนออกมาในบทการแสดงทั้ง 5 องก์

2.2 ความคิดสร้างสรรค์ในงานนาฏยศิลป์

มีความสำคัญต่อการออกแบบผลงานทางนาฏยศิลป์ ธีรกร จันทนะสาโร ได้กล่าวว่า “ความคิดสร้างสรรค์มีความจำเป็นต่อการพัฒนางานทางนาฏยศิลป์เป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ แล้ว ความคิดสร้างสรรค์ยังเป็นทรัพยากรทางนาฏยศิลป์ได้อย่างเห็นผลสัมฤทธิ์” (ธีรกร จันทนะสาโร, 2557, หน้า 83) ส่วนในงานของผู้วิจัยการคำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ถูกสะท้อนในการออกแบบบทการแสดงที่มุ่งเน้นนำเสนองานในรูปแบบนามธรรม (Conceptual) ที่เน้นถึงการนำเสนอคำสำคัญ (Keyword) และลีลาทางนาฏยศิลป์ซึ่งยังไม่เคยมีใครนำมาใช้นำเสนออภิธานโบราณสถานมาก่อน

2.3 การออกแบบพื้นที่สำหรับการแสดงเฉพาะที่

เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงสำหรับการสร้างสรรค์ในครั้งนี้ ณัฐวัฒน์ สิทธิ ได้กล่าวถึงการออกแบบพื้นที่ว่า “การใช้พื้นที่ที่สามารถเล่าเรื่องเฉพาะของมันในมิติเชิงโครงสร้าง สามารถเล่าถึงในประเด็นทั้งจากเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ตำนาน และลักษณะทางสถาปัตยกรรม ซึ่งนำมาสู่การแสดงออกของเรื่องราวในงาน Site-specific dance จากมุมมองของการสำรวจ ซึมซับ และถ่ายทอดความประทับใจ ผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายของนักแสดงในการสื่อแสดงความสัมพันธ์ของ พื้นที่ สถาปัตยกรรม ร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ที่มีส่วนเชื่อมประสานเป็น ดนตรี สภาพแวดล้อม และบรรยากาศ ซึ่งทำให้เกิดสภาวะที่เป็นเฉพาะการณ์ขึ้น” (ณัฐวัฒน์ สิทธิ, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2565) ผู้วิจัยได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ในสถาปัตยกรรมแต่ละส่วนที่มีความแตกต่างกัน ทั้งระเบียบคดที่เป็นทางตรงยาว รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เจดีย์ทรงระฆังคว่ำที่มีรูปทรงวงกลมอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม และวิหาร ที่มีพื้นเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า จึงออกแบบลีลานาฏยศิลป์ให้สัมพันธ์กับรูปทรงและสัดส่วนของสถาปัตยกรรม

2.4 ความเรียบง่ายตามแนวคิดนาฏยศิลป์หลังสมัยใหม่

นราพงษ์ จรัสศรี ได้กล่าวถึงแนวคิดหลังสมัยใหม่ไว้ว่า “แนวคิดทางนาฏยศิลป์ในยุคหลังสมัยใหม่เป็นต้นมา ต้องการแสดงให้เห็นความเรียบง่าย จึงมีตัวอย่าง ลีลาแบบธรรมชาติ ท่าเต้นที่ดูธรรมดา

สามัญ ซ้ำไปซ้ำมา สื่อสารอย่างตรงไปตรงมา อันเป็นภาพคันทาของคนทั่วไปทุกระดับที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย” (นราพงษ์ จรัสศรี, 2548, หน้า 140) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคำนึงถึงแนวคิดความเรียบง่าย (Minimalism) โดยสะท้อนออกมาในการออกแบบเครื่องแต่งกายที่เป็นสีที่กลมกลืนกับพื้นที่ การออกแบบลีลานาฏยศิลป์ที่เลือกใช้การเคลื่อนไหวแบบชีวิตประจำวัน (Everyday Movement) เคลื่อนผ่านพื้นที่ว่างเพื่อเผยให้ผู้ชมได้เห็นพื้นที่ที่ปรากฏและพื้นที่ที่ถูกซ่อนอยู่ของพื้นที่โบราณสถานตามธรรมชาติ รวมถึง แสง เสียง และบรรยากาศโดยรอบ

2.5 แนวคิดทฤษฎีทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

เนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏยศิลป์ประกอบไปด้วยศาสตร์แขนงต่าง ๆ ทางศิลปกรรม ได้แก่ ด้านองค์ประกอบทัศนศิลป์ ดุริยางคศิลป์ นฤมิตศิลป์ อีกทั้งองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของพื้นที่ทางการแสดง ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และปรากฏอยู่ในองค์ประกอบการแสดงทั้ง 7 องค์ประกอบ

อภิปรายผลและสรุปผล

การสร้างสรรคานาฏยศิลป์ในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการหารูปแบบการสร้างสรรค ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏยศิลป์ มาอภิปรายเพื่อประเมินคุณภาพผลงานสร้างสรรค์ของผู้วิจัยตามองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ในเรื่องขององค์ประกอบการแสดง ผู้วิจัยเกิดความประทับใจในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จึงนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน บทการแสดงมีความทันสมัย เนื่องจากกระแสการแสดงเฉพาะที่กำลังเป็นที่นิยมในการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏยศิลป์ ลีลานาฏยศิลป์ สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ โดยการเลือกใช้ความเรียบง่าย (Minimalism) ในการออกแบบ การคัดเลือกนักแสดง ผู้วิจัยใช้ประสบการณ์ ความเป็นครูของผู้วิจัยในการพิจารณาคัดเลือกนักแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานศิลป์ในเรื่องความหลงใหลและความมีรสนิยม ที่เลือกใช้รูปแบบ สี วัสดุ เสียง ประกอบการแสดง ตรงตามมาตรฐานการมีจิตวิญญาณของความเป็นศิลปินที่มีความคิดสร้างสรรค์ ในการประพันธ์เพลงขึ้นมาใหม่ แสงประกอบการแสดง เป็นไปตามเกณฑ์ที่ว่าด้วยความหลงใหลในแสง ธรรมชาติ คงความบริสุทธิ์ของแสงโดยไม่แต่งเติมแสง สี เพื่อให้เห็นวัสดุ (Material) ในสถาปัตยกรรม อย่างชัดชัดตรงไปตรงมา

ดังที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏยศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีคุณสมบัติที่เทียบได้กับเกณฑ์มาตรฐานที่ผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏยศิลป์ที่ดีพึงมี

ข้อเสนอแนะ

การสร้างสรรคานาฏศิลป์จากการแสดงเฉพาะที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นผลงานทางนาฏศิลป์ในเชิงทดลอง เพื่อเป็นต้นแบบในการสร้างสรรคการแสดงเฉพาะที่กับโบราณสถานในประเทศไทย ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารูปแบบและแนวคิดจากงานวิจัยฉบับนี้จะสามารถเป็นต้นแบบและต่อยอดไปสู่การสร้างสรรคการแสดงเฉพาะที่บนพื้นที่รูปแบบอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2561). *ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุโขทัย: อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย.
- ณัฐวัฒน์ สิทธิ, อาจารย์ประจำภาควิชาภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. *สัมภาษณ์*. 24 พฤศจิกายน 2565.
- ธรากร จันทนะสาโร. (2557). *นาฏศิลป์จากแนวคิดไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา* (วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/45637>
- นราพงษ์ จรัสศรี, อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *สัมภาษณ์*. 19 ธันวาคม 2565.
- นราพงษ์ จรัสศรี. (2548). *ประวัตินาฏศิลป์ตะวันตก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชชุตา วุฑฒิตย์. (ม.ป.ป.). *เกณฑ์การสร้างมาตรฐานในการยกย่องบุคคลต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Hunter, V. (2015). *Moving sites: Investigating site-specific dance performance*. Routledge: London and New York.
- Kloetzel, M., & Pavlik, C. (2009). *Site dance: Choreographers and the lure of alternative spaces*. Gainesville, FL: University Press of Florida.